

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

hbo-masteropleiding
Physician Assistant
dual

Hogeschool Utrecht

De kracht van
kennis.

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

hbo-masteropleiding
Physician Assistant
dual

Hogeschool Utrecht

CROHO nr. 49115

Hobéon Certificering
19 februari 2015

Auditpanel

drs. R.B. van der Herberg
prof. dr. J. Cohen-Schotanus
Q. van den Driesschen MPA
M. Lefeber

Secretaris

drs. H.M. Weijs

INHOUDSOPGAVE

1.	BASISGEGEVENS	1
2.	SAMENVATTING	3
3.	INLEIDING	7
4.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN	9
5.	ALGEMEEN EINDOORDEEL	21
6.	AANBEVELINGEN	23
BIJLAGE I	Scoretabel	25
BIJLAGE II	Opleidingsspecifieke eindkwalificaties	27
BIJLAGE III	Schematisch overzicht opleidingsprogramma	29
BIJLAGE IV	Programma, werkwijze en beslisregels	31
BIJLAGE V	Lijst geraadpleegde documenten	35
BIJLAGE VI	Overzicht auditpanel	37

1. BASISGEGEVENS

NAAM INSTELLING	Hogeschool Utrecht
status instelling (bekostigd of rechtspersoon voor hoger onderwijs)	Bekostigd
resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Positief
NAAM OPLEIDING (zoals in croho)	Master Physician Assistant
registratienummer croho	49115
domein/sector croho	Gezondheidszorg
oriëntatie opleiding	Hbo
niveau opleiding	Master
graad en titel	Master Physician Assistant
aantal studiepunten	150
afstudeerrichtingen	N.v.t.
onderwijsvorm(en)	Competentiegericht onderwijs
locatie(s)	Utrecht
variant(en)	Duaal
relevante lectoraten	Leefstijl en gezondheid, Verpleegkundige en paramedische zorg voor mensen met chronische aandoeningen, Vraaggestuurde zorg, Logopedie, Disseminatie van farmaceutische innovatie.
datum audit / opleidingsbeoordeling	14 november 2014
contactpersoon	H.J.M.L. Bugter, heleen.bugter@hu.nl

Basisgegevens **hbo-masteropleiding Master Physician Assistant**, duaal¹

bron: Vereniging Hogescholen en Osiris.

peildata: 26 augustus 2014 (Vereniging Hogescholen) en 10 december 2013 (Osiris).

instroom (aantal)	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
▪ duaal	18	36	29	26	29	40	23	34	
rendement (percentage) ^{2*}	2006		2007	2008	2009	2010			
▪ duaal	90		88	92	90	85			
docenten (aantal + fte)	aantal							Fte	
▪ duaal	8							4.6	
opleidingsniveau docenten (percentage) ³	Bachelor	Master						PhD.	
▪ duaal		100						19.2	
docent-student ratio ⁴									
▪ duaal	1	14							
contacturen (aantal) ⁵	eerste jaar	tweede jaar	derde jaar	eerste jaar stage/werkplek	tweede jaar stage / werkplek	Derde jaar stage/werkplek			
▪ duaal	320	320	60	480/700	420/700	560			

* Afhankelijk van of 1- of 2-jarige masteropleiding

¹ Bron: Basisgegevens opleidingsbeoordeling 'Indicatoren en definities', Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie, 11 september 2012.

² Het aandeel van het totaal masterstudenten dat het masterdiploma haalt in de nominale studieduur+ één jaar, zo mogelijk van de laatste drie cohorten

³ Het aandeel docenten (onderwijzend personeel) met een hbo, master en PhD in het totaal aantal docenten (onderwijzend personeel).

⁴ De verhouding tussen het totaal aantal ingeschreven studenten en het totaal aantal fte's aan onderwijzend personeel van de opleiding in het meest recente studiejaar.

⁵ Het gemiddeld aantal klokuren per week aan geprogrammeerde contacttijd, voor ieder jaar van de opleiding.

2. SAMENVATTING

Inleiding

Doel van de hbo-masteropleiding Physician Assistant is het opleiden van beroepsbeoefenaren, die binnen het medisch domein hoogwaardige geneeskundige zorg kunnen verlenen en daartoe binnen wettelijke grenzen zelfstandig voorbehouden handelingen verrichten. De opleiding stelt afgestudeerden bovendien in staat bij te dragen aan wetenschappelijk onderzoek en aan professionalisering. De opleiding maakt deel uit van het medisch opleidingscontinuüm. De opleiding onderscheidt zich van de hbo-masteropleiding Advanced Nursing Practice, die als opleiding is gericht op het bieden van hoogwaardige specialistische verpleegkundige zorgverlening en innovatie van zorgprocessen.

Hogeschool Utrecht biedt de hbo-masteropleiding Physician Assistant (MPA) vanaf 2003 aan. De opleiding is een duale opleiding van 2,5 jaar. Er is een totale jaarlijkse capaciteit voor 60 opleidingsplaatsen. De opleiding is onderdeel van het Instituut voor Verpleegkundige Studies dat deel uitmaakt van de Faculteit Gezondheidszorg.

Standaard 1. Beoogde eindkwalificaties: voldoende

Het beroep van Physician Assistant is sterk in ontwikkeling. De Utrechtse opleiding heeft vanaf de start van de Physician Assistantopleidingen in Nederland sterk bijgedragen aan de maatschappelijke erkenning van het beroep.

Sinds 2007 is er een landelijk beroepsprofiel, dat in 2012 is uitgebreid. In 2012 is een landelijk opleidingscompetentieprofiel uitgebracht.

De opleiding gebruikt het landelijk beroepsprofiel en het landelijk opleidingscompetentieprofiel met het oog op de realisatie van de beoogde eindkwalificaties op basis van een competentiegericht curriculum. Naar het oordeel van het auditpanel heeft de opleiding een goede balans gevonden tussen generalistische en specialistische eindkwalificaties: de opleiding biedt een brede beroepsvoorbereiding als basis voor verdieping en specialisatie. Dit draagt bij aan een flexibele inzetbaarheid, ook buiten het eigen specialisme. Zonder afbreuk te doen aan het streven van het Landelijk Overleg van masteropleidingen Physician Assistant, een gezamenlijke Body of Knowledge and Skills te ontwikkelen, zal de opleiding op basis van haar eigen ambities meer accent kunnen leggen op een eigen inkleuring. Hierdoor zal de herkenbaarheid van de opleiding in het werkveld naar het oordeel van het auditpanel versterkt kunnen worden.

De opleiding hanteert aan onderzoeksliteratuur ontleende criteria voor de bepaling van het professionele masterniveau en heeft het wetenschapsniveau helder bepaald in termen van kwalificaties die nodig zijn met het oog op het verrichten van onderzoek ter ondersteuning van de medische besluitvorming en ten dienste van innovatie en kwaliteitsverbetering van de medische zorg. Het niveau van de masteropleiding is geijkt aan de gangbare internationale normen, zoals vastgelegd in de Dublin Descriptoren en in het Europees Kwalificatieraamwerk.

Op basis van contacten met buitenlandse organisaties houdt de opleiding zicht op de eisen die internationaal aan de beroepspraktijk worden gesteld. De opleiding heeft gestructureerd overleg met de werkveldcommissie. Hierdoor houdt de opleiding voeding met ontwikkelingen in de zorg en in het regionale werkveld.

Naar het oordeel van het auditpanel zijn de beoogde eindkwalificaties voldoende. De eindkwalificaties en de te verwerven competenties zijn gebaseerd op het landelijk beroepsprofiel en opleidingscompetentieprofiel. Door meer eigen accenten te leggen en op grond daarvan de opleiding meer inkleuring te geven zal een sterker en meer herkenbaar profiel kunnen worden ontwikkeld. Het professioneel en wetenschapsniveau is adequaat verankerd. De afstemming met (inter)nationale organisaties en het regionale werkveld is geborgd.

Standaard 2. Onderwijsleeromgeving: goed

De opleiding heeft het competentiegerichte curriculum op basis van heldere didactische uitgangspunten opgezet. Er zijn actieve leervormen, waarbij de opleiding de nadruk legt op samenwerkend leren en op de verbinding met de beroepspraktijk. Er zijn vijf leerlijnen, waaraan de leerdoelen zijn gekoppeld. De leerlijnen zorgen voor een goed samenhangend onderwijsprogramma.

Het werkplekleren en de stages zijn goed geregeld. De kwaliteit van het werkplekleren is geborgd, onder meer door eisen te stellen aan de kwaliteit van de werkplek, de aanpak voor het individuele opleidingsplan en de goede afstemming tussen cohortcoördinator en klinisch opleider over de begeleiding en beoordeling van de student. De opleiding werkt in het werkplekleren met Entrustable Professional Activity (EPA) als omschrijving van binnen het specialisme te verrichten taken. Op deze wijze structureert de opleiding het werkplekleren en geeft daar goed richting aan.

De opleiding heeft een evenwichtige balans gevonden waar het gaat om de breedte en de diepgang van het curriculum. Uitgangspunt is dat studenten een brede basis voor kennis en vaardigheden krijgen aangereikt. Het werkplekleren geeft een verdieping binnen het specialisme. De eisen ten aanzien van de inhoudelijke kwaliteit en methodologie voor het praktijkgericht onderzoek zorgen voor diepgang.

Onderzoek heeft een herkenbare plaats in het curriculum. De leerlijn Wetenschap en Onderzoek is recentelijk uitgebreid en geactualiseerd. De opleiding hanteert een helder concept voor praktijkgericht onderzoek en stelt eisen aan het onderzoekontwerp en de methodologie van onderzoek.

De onderzoeksthema's voor het afstudeeronderzoek zijn ontleend aan de praktijk van de Physician Assistant. De opleiding borgt de deskundige begeleiding van het onderzoek van de student. Er bestaat een intensieve relatie met de lectoren van het Kenniscentrum Innovatie van Zorgverlening. Lectoren bieden ondersteuning bij de beoordeling van het onderzoeksvoorstel, het artikel en het referaat. Zij leveren ook een bijdrage aan de borging van de kwaliteit en het niveau van afstuderen en aan de professionalisering van docenten.

Er is aandacht voor een zorgvuldige toelatingsprocedure en voor de begeleiding van de student. De cohortcoördinator is gedurende de gehele opleiding de vaste begeleider van de student.

Het auditpanel heeft een positief oordeel over de kwaliteit van de docenten en de expertise van de gastdocenten.

Het auditpanel beoordeelt de onderwijsleeromgeving als goed.

De belangrijkste overwegingen voor deze oordeelsvorming zijn de toepassing van heldere didactische uitgangspunten die leiden tot een coherent programma, de structuur en richting die het werken met EPA's biedt en de goede balans tussen breedte en diepte. Er is aandacht voor de verankering van onderzoek in het curriculum en er gelden heldere kwaliteitseisen voor het praktijkgerichte onderzoek van studenten en het onderzoeksdesign. De docenten zijn goed gekwalificeerd.

Standaard 3. Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties: voldoende

De opleiding heeft een toetsprogramma, waarin verschillende vormen van toetsing zijn opgenomen.

Er zijn heldere afspraken over de beoordeling van de prestaties van de student bij het werkplekleren, waarbij het eindoordeel van de opleiding bepalend is. Medisch specialisten geven bekwaamheidsverklaringen op basis hun observaties en beoordelingen van het handelen van de student in de praktijk. De afstudeerfase bestaat uit vier onderdelen, waaronder praktijkgericht onderzoek. Voor de beoordeling van praktijkgericht onderzoek is een speciale richtlijn van toepassing. De daarin vastgelegde criteria zijn recent aangescherpt.

Mede op basis van adviezen van de examencommissie onderkent de opleiding de noodzaak de systematiek van toetsing en beoordeling te actualiseren en de kwaliteit ervan beter te borgen. De opleiding maakt werk van een zorgvuldige en objectieve wijze van beoordelen en voert het zogeheten vier-ogenprincipe geleidelijk in. Dit principe is inmiddels van toepassing op alle onderdelen van de afstudeerfase. Ook is er aandacht voor gezamenlijke normvinding. Naar het oordeel van het auditpanel is het wenselijk dat de opleiding met het oog op de objectivering van de (inter)subjectieve oordelen systematisch gaat werken aan gezamenlijk normering en de rolverdeling tussen begeleider en beoordelaar verheldert.

De examencommissie heeft recent adviezen uitgebracht ter borging van de kwaliteit van de toetsing en examinering en van het niveau van de opleiding en heeft daarbij een eigen kwaliteitsmeter ontwikkeld. De examencommissie heeft over haar advisering constructief en vruchtbaar overleg met het management.

De deskundigen uit het auditpanel en de docenten komen binnen redelijke bandbreedte tot overeenkomstige beoordeling van de 16 eindwerken. Het gerealiseerde niveau dat in de eindwerken zichtbaar is, beoordeelt het auditpanel als voldoende.

Het auditpanel beoordeelt de toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties als voldoende. De opleiding heeft een toetsprogramma, dat bestaat uit verschillende vormen van toetsing. De kwaliteit van toetsing bij het werkplekleren is geborgd. De criteria voor de beoordeling van onderzoek zijn aangescherpt. De opleiding past zorgvuldige werkwijzen toe om zo objectief mogelijk te beoordelen, maar kan nog meer werk maken van gezamenlijke normvinding en van het scherper maken van het onderscheid tussen de rol van begeleider en beoordelaar.

Algemene conclusie:

Naar het oordeel van het auditpanel toont de opleiding ten aanzien van de standaarden 1 en 3 de gangbare basiskwaliteit en stijgt de kwaliteit ten aanzien van standaard 2 daar bovenuit. Op grond van de beoordelingsregels van de NVAO komt het auditpanel tot het oordeel voldoende.

Den Haag, 19 februari 2015

drs. R.B. van der Herberg,
voorzitter

drs. H. M. Weijs,
secretaris

3. INLEIDING

Van 2001 tot 2003 heeft Hogeschool Utrecht in samenwerking met het Universitair Medisch Centrum Utrecht als pilot een opleidingsprogramma ontwikkeld en verzorgd, dat de voorloper is van de sinds 2003 geaccrediteerde en bekostigde hbo-masteropleiding Physician Assistant.

De opleiding heeft steeds op landelijke niveau een prominente rol gespeeld bij de verdere ontwikkeling van het programma en stelt zich actief op waar het gaat om de ontwikkeling van het beroep.

De opleiding is een duale opleiding van 2,5 jaar. Alle studenten hebben een werkplek waar zij leren medische beroepstaken zelfstandig uit te voeren.

De opleiding is organisatorisch ondergebracht bij het Instituut voor Verpleegkundige Studies dat deel uitmaakt van de Faculteit Gezondheidszorg. Naast de hbo-masteropleiding Physician Assistant bestaat het aanbod van het Instituut uit drie bacheloropleidingen, uit drie hbo-masteropleidingen en uit post-hbo.

Het Kenniscentrum Innovatie van Zorgverlening heeft enkele voor de opleiding relevante lectoraten.

De opleiding is in 2010 voor het laatst geaccrediteerd met een positief resultaat. Bij de accreditatie zijn onder meer als aandachtspunten genoemd de vertaling van de eindkwalificaties in leerdoelen, de vermindering van de studielast en de borging van de begeleiding van het buitenschools leren.

Als onderdeel van de kwaliteitscyclus van de opleiding is in 2013 een interne audit gehouden, waarin mede aan de hand van de bevindingen van de laatst gehouden accreditatie aanbevelingen zijn gedaan. Deze betreffen onder meer de verbetering van de verbinding met de kenniscentra, de uitwerking van de farmacologische leerlijn en de actualisatie van het toetsbeleid. Naar aanleiding van bovengenoemde bevindingen heeft de opleiding het curriculum en het toetsbeleid aangepast en het wetenschappelijk eindniveau versterkt en beter geborgd.

4. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN

Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat inhoud, niveau en oriëntatie betreft geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau (bachelor–master) en oriëntatie (hbo–wo) binnen het Nederlands kwalificatieraamwerk. Zij sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

Landelijke kaders en profiel

Landelijk is het beroepsprofiel Physician Assistant van toepassing, zoals in 2007 voor het eerst uitgebracht door de beroepsvereniging Nederlandse Associatie van Physician Assistants. In het beroepsprofiel is vastgelegd dat de hbo-masteropleiding Physician Assistant is gericht op het opleiden tot zelfstandige en bekwame beroepsbeoefenaars binnen het medisch domein. De beroepsbeoefenaars leveren een bijdrage aan hoogwaardige geneeskundige zorg en zijn in staat patiënten zelfstandig te onderzoeken en te bepalen welke behandeling nodig is. In het profiel is tevens opgenomen dat de Physician Assistant in staat is een bijdrage te leveren aan wetenschappelijk onderzoek en bijdraagt aan de ontwikkeling van het beroep en aan kwaliteitsnormen voor de eigen beroepsgroep.

De wettelijke regeling voor de beroepsuitoefening is in december 2011 in de vorm van het Besluit tijdelijke zelfstandige bevoegdheid Physician Assistant gepubliceerd. Hierin zijn in het kader van de Wet Individuele Gezondheidszorg (Wet BIG) voor een periode van vijf jaar de regels vastgelegd die gelden voor de opleiding, de deskundigheid en de zelfstandige bevoegdheid tot het verrichten van voorbehouden handelingen.

Sinds 2012 is er een landelijk opleidingscompetentieprofiel waarin de rollen en kerncompetenties zijn beschreven binnen de taakgebieden, zoals gehanteerd door medisch specialisten. Hiervoor worden de Canadian Medical Education Directives for Specialists (CanMEDS) gebruikt.

Het beroep van Physician Assistant is sterk in ontwikkeling. In 2012 zijn aan het landelijk beroepsprofiel sociaal communicatieve en wetenschappelijke aspecten toegevoegd. Bovendien zal de geldigheid en toepasbaarheid van het opleidingscompetentieprofiel in het werkveld nog worden onderzocht. Het Landelijk Opleidingsoverleg masteropleidingen Physician Assistant zal nog komen met een opzet voor landelijke Body of Knowledge en Skills.

De Utrechtse opleiding heeft zich steeds nauw betrokken getoond bij de ontwikkeling van het beroep, de professionalisering en maatschappelijk erkenning van de Physician Assistant. De opleiding heeft onder meer in het kader van de beroepsvereniging van de Nederlandse Associatie van Physician Assistants een initiërende rol gespeeld bij de ontwikkeling van het beroepsprofiel en stelt zich actief op waar het gaat om de verdere vormgeving van de landelijke opleidingskaders en de acceptatie van het beroep in het werkveld.

De hbo-masteropleiding Physician Assistant is helder afgebakend ten opzichte van de hbo-masteropleiding Advanced Nursing Practice. Laatstgenoemde opleiding is gericht op de beroepsvoorbereiding ten behoeve van hoogwaardige specialistische verpleegkundige zorg en op de kwaliteitsverbetering en innovatie van zorg. De masteropleiding Physician Assistant maakt deel uit van het medisch opleidingscontinuüm en biedt voorbereiding op de beroepsuitoefening in het medisch domein. In het kader van de taakherschikking neemt de Physician Assistant een beperkt en welomschreven takenpakket over van artsen binnen de wettelijke bevoegdheidsgebieden van de Physician Assistant. In de praktijk worden de bevoegdheidsgrenzen nader bepaald door functionele, inhoudelijke afspraken met de medisch

specialist en worden voorbehouden handelingen in opdracht van of onder supervisie van medisch specialisten verricht.

Utrechtse opleidingscompetenties en opleidingsniveau

De opleiding hanteert het landelijk beroepsprofiel en opleidingscompetentieprofiel. De in het beroepsprofiel gehanteerde competentierollen zijn als opleidingsspecifieke kwalificaties opgenomen in Bijlage II.

De complexiteit van taken en de context waarin de taken worden verricht, de zelfstandige uitvoering van taken en de mate van zelfstandigheid bij het nemen van beslissingen bepalen het professionele masterniveau. De opleiding ijkt dit niveau met behulp van het model van Dreyfus & Dreyfus. Bepalend voor het wetenschappelijk masterniveau is het onderzoekend vermogen, de onderzoekende houding en de toepassing van evidence based onderzoek ten behoeve van innovatie van zorg. De opleiding gebruikt de zogeheten Dublin Descriptoren om te toetsen of het professionele en het wetenschappelijke masterniveau, zoals aangegeven in de competenties van de opleiding, voldoen aan de daaraan te stellen kwaliteitseisen. Het masterniveau van de opleiding komt overeen met niveau 7 van het Europees Kwalificatiekader. De opleiding gebruikt de door de expertgroep van de Vereniging Hogescholen opgestelde indeling om het niveau van de hbo-masteropleiding te onderscheiden van hbo bacheloropleidingen⁶.

Het auditpanel constateert dat de beoogde eindkwalificaties het hbo masterniveau representeren en in het kader van de intensieve landelijke afstemming ook geactualiseerd en geborgd zullen blijven.

De afgestudeerde van de opleiding is in staat medische zorg te verlenen binnen het eigen specialisme. De opleiding werkt daartoe met zogeheten Entrustable Professional Activity (EPA) als omschrijving van medisch specialistische taken. Met behulp van EPA's worden de te verwerven bekwaamheden van de Physician Assistant binnen een specialisme zichtbaar en wordt het leren op de werkplek gestuurd. Binnen andere specialismen is de afgestudeerde in staat zelfstandig medische basistaken uit te voeren. De opleiding werkt in dat verband met de medische basistaken die als kern EPA's zijn beschreven.

In de gesprekken met het auditpanel hebben studenten aangegeven, dat zij een helder beeld hebben van de karakteristieken, het niveau en de meerwaarde van de opleiding.

De opleiding brengt in de beoogde eindkwalificaties de in het beroepsprofiel opgenomen competenties in de volle breedte tot uitdrukking. Dat wil zeggen dat de opleiding generalistische kwalificaties biedt én gericht is op kwalificaties binnen het eigen specialisme. De generalistische kwalificaties hebben onder meer betrekking op de bijdrage aan onderzoek en beroepsontwikkeling en op de kwaliteitsnormen, die aan verdere professionalisering ten grondslag liggen. Het auditpanel stelt vast dat de opleiding een balans zoekt tussen generalistische eindkwalificaties en specifieke, op specialisme gerichte eindkwalificaties. Op grond van de gesprekken met de verschillende geledingen concludeert het auditpanel dat de opleiding voor de benadering heeft gekozen, dat juist door een generalistische oriëntatie en daarmee samenhangende brede kwalificaties een zinvolle en gerichte verdieping van de eindkwalificaties binnen het specialisme mogelijk is. Het auditpanel kan zich hierin vinden.

De opleiding heeft in de notitie Body of Knowledge en Skills een overzicht gegeven van de competenties in termen van kenniscomponenten en van vaardigheden die in het kader van praktijkopdrachten worden uitgevoerd. De opleiding onderscheidt zich door de introductie van Entrustable Professional Activity (EPA). Op de wijze waarop EPA's structuur en richting geven aan het werkpleklernen wordt in de tekst onder standaard 2 ingegaan.

---

⁶ Beoordelen is mensenwerk. Bevindingen over de wenselijkheid en mogelijkheid van een gezamenlijk protocol voor het beoordelen van (kern)werkstukken. Expertgroep in opdracht van de Vereniging van Hogescholen, Den Haag, 1 februari 2014.

Het auditpanel constateert dat in de Utrechtse competenties een eigen herkenbare invulling ontbreekt, terwijl de opleiding toonaangevend wil zijn en daartoe zorgprofessionals wil opleiden, die innovatief zijn in de zorg en in staat zijn bij te dragen aan de ontwikkeling van het beroep.

Zonder afbreuk te willen doen aan het streven van het Landelijk Overleg van masteropleidingen Physician Assistant een gezamenlijke Body of Knowledge and Skills te ontwikkelen beveelt het auditpanel dan ook aan een herkenbare Utrechtse invulling van landelijke eindkwalificaties te geven, die recht doet aan de specifieke doelen die de opleiding zich stelt.

Externe contacten

Met het oog op de afstemming met het werkveld werkt de opleiding met een werkveldcommissie, bestaande uit zes leden die de beroepsgroep of werkgevers vertegenwoordigen of vakwetenschappelijk deskundig zijn. De opleiding hecht veel waarde aan de oordelen van de werkveldcommissie over de maatschappelijke relevantie en de aansluiting van de opleiding bij nieuwe ontwikkelingen in de zorg.

De opleiding onderhoudt vele contacten met internationale organisaties en instellingen, met name in Angelsaksische landen waar vergelijkbare beroepsontwikkelingen gaande zijn, samenhangend met taakherschikking in de zorg. De opleiding stelt zich actief op waar het gaat om de verdere ontwikkeling van het beroep van Physician Assistant en spant zich in voor de acceptatie in het veld van de gezondheidszorg. Het auditpanel beveelt de opleiding met het oog op een bredere acceptatie in de zorg aan om het werkveld daartoe handreikingen te doen, bij voorbeeld door gericht op zoek te gaan naar stageplaatsen bij instellingen die thans nog geen ervaring hebben met het beroep. Een stage stelt deze praktijkinstellingen in staat kennis te maken met het nieuwe beroep van Physician Assistant en laat de meerwaarde zien die het beroep in het kader van de taakherschikking heeft.

Weging en Oordeel: voldoende

De opleiding ontleent de beoogde kwalificaties aan het landelijk beroepsprofiel. Intensieve netwerken in het werkveld en de landelijk gereguleerde kaders voor de kwalificaties borgen de kwaliteit en actualiteit van de beoogde eindkwalificaties. De opleiding heeft het niveau van de eindkwalificaties adequaat gedefinieerd. Het is wenselijk dat de opleiding een herkenbare inkleuring geeft aan de landelijke eindkwalificaties.

Op grond van het bovenstaande komt het auditpanel tot het oordeel voldoende.

Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting NVAO: De inhoud en vormgeving van het programma stellen de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

Structuur van het programma

De opleidingsduur van de duale opleiding is 2,5 jaar. Het algemeen curriculum bestaat uit de onderdelen Onderwijs en zelfstudie en Stages en omvat 80 EC. In het algemeen curriculum, dat in het eerste en tweede studiejaar wordt verzorgd, verwerft de student algemene kennis en vaardigheden. Het werkplekcurriculum beslaat 40 EC en is er op gericht medische beroepstaken zelfstandig uit te voeren. Het werkplekleren speelt zich af vanaf het eerste onderwijsblok tot in de afstudeerfase. In het derde jaar is de afstudeerfase geprogrammeerd. Deze heeft een omvang van 30 EC.

Competentie- en ontwikkelingsgericht

Het curriculum is competentiegericht opgezet. De competenties van de opleiding zijn gebaseerd op het landelijk opleidingscompetentieprofiel.

Het curriculum is opgebouwd aan de hand van vijf leerlijnen: medisch redeneren, medisch handelen, wetenschap en onderzoek, persoon en beroep, werkplek en organisatie. De onderwijsleerdoelen van de opleiding zijn verbonden aan deze leerlijnen. De opleiding heeft de relatie tussen de vijf leerlijnen en de landelijke competenties in een schematisch overzicht inzichtelijk gemaakt. De opleiding biedt kennis, vaardigheden en houding op geïntegreerde wijze aan. Bij de inrichting van het curriculum komt het competentiegericht karakter tot uitdrukking in activerende leervormen en in een sterke verwevenheid tussen theorie en praktijk. Het reflectief vermogen en professionele competenties worden ontwikkeld door in het curriculum aandacht te hebben voor reflectie op het eigen functioneren. Op basis van haar onderwijsvisie legt de opleiding veel nadruk op samenwerkend leren en op het opdoen van leerervaringen aan de hand van authentieke beroepssituaties. De opleiding gebruikt EPA's als basis voor competentiegericht leren op de werkplek.

Bij de introductie van modulair onderwijs in 2015 zal de opleiding kerncompetenties gebruiken als basis voor de aan de leerlijnen verbonden onderwijsleerdoelen en voor de toetsing. De opleiding heeft naar het oordeel van het auditpanel een helder inzichtelijk opgezet curriculum.

Inrichting van het programma

Studenten doen in het algemeen curriculum medische basisvaardigheden en medische kennis op en leren klinisch te redeneren en evidence based te handelen. In het eerste en tweede jaar staan in totaal acht blokken op het programma. Elk blok kent vijf medische thema's en is gericht op twee patiëntencategorieën.

Stages vormen een onderdeel van het algemeen curriculum. De student loopt in totaal zes stages met een omvang van 15 dagen per stage. De stageopdrachten zijn gericht op het verwerven van algemene medische beroepsvaardigheden buiten het medisch specialisme waarvoor de student op zijn leerwerkplek wordt opgeleid.

Een individueel leerwerkplan ligt ten grondslag aan het werkplekleren. Hierin zijn de doelen, één of meer EPA's - als gestandaardiseerde omschrijvingen van een beroepstaak binnen het specialisme - en de beoogde ontwikkeling van student beschreven. Het aantal EPA's kan per specialisme verschillen. De ontwikkeling van de student wordt aangeduid in onderscheiden niveaus waarin de taken zelfstandig worden uitgevoerd. Bij het afstuderen moet de student in

staat zijn de betreffende takenpakket op niveau 4 uit te voeren: zelfstandig met supervisie op aanvraag.

In de afstudeerfase toont de student door middel van zijn portfolio en praktijkgericht onderzoek aan dat hij in staat is te werken op het niveau van professioneel master.

Per september 2015 gaat de opleiding over op een modulaire opzet van het curriculum. Hierdoor wordt in het leertraject de ontwikkeling van de student tot professional inzichtelijker gemaakt. Er komt bovendien meer samenhang in het curriculum door de introductie van lintmodules, waarin onder meer werkplekieren en portfolio worden samengebracht en de leerlijn Wetenschap en Onderzoek en Farmacotherapie in een lintmodule worden samengebracht.

Het auditpanel concludeert dat de opleiding een goed doordacht en coherent programma biedt. In het kader van de introductie van modulair onderwijs zal naar verwachting van het auditpanel de samenhang nog verder kunnen worden versterkt. Naar het oordeel van het auditpanel is het curriculum vormgegeven op basis van adequate onderwijskundige en didactische uitgangspunten, waarbij de opleiding accent legt op de betekenis van praktijkieren in authentieke beroepssituaties.

Het auditpanel heeft tijdens de gesprekken met de verschillende geledingen navraag gedaan naar de balans tussen de breedte in relatie tot de diepte van de opleiding. Uit de gesprekken is gebleken dat de opleiding bij de inrichting van het onderwijsprogramma nadruk legt op de breedte. Het curriculum biedt studenten een stevige medische kennisbasis, onder meer ten behoeve van het uitvoeren van lichamelijk onderzoek. Daarnaast is in het curriculum aandacht gegeven aan de verwerving van brede competenties, zoals leren - leren, professioneel handelen en beroepsontwikkeling. De beroepstaken, die de student tijdens het werkplekieren verricht, zijn gericht op verdieping van kennis en vaardigheden binnen het specialisme.

Uit de gesprekken van het auditpanel blijkt dat de opleiding kern-EPA's wil aanwijzen, die in alle gevallen als taken binnen de specialismen worden toegepast. Dit vergemakkelijkt de wisseling van het ene specialisme naar het andere specialisme. De systematiek van het werken met EPA's biedt bovendien de mogelijkheid om als afgestudeerde andere EPA's te leren binnen het eigen specialisme of daarbuiten, waardoor studenten ook na hun afstuderen binnen zekere grenzen in een andere werkomgeving kunnen functioneren. Ook de in het kader van de stages uitgevoerde Algemene Beroepsactiviteiten (ABA) op andere praktijkplaatsen dan de eigen werkplek bevordert de brede basis buiten het eigen specialisme.

Het auditpanel concludeert dat de opleiding een goed evenwicht heeft gevonden tussen de breedte en diepte van de opleiding. Het auditpanel is overtuigd van de meerwaarde die het werken met EPA's en ABA's in dat verband voor het praktijkieren heeft. De in het kader van de invoering van modulair onderwijs te ontwikkelen kerncompetenties zullen de brede basis van de opleiding kunnen versterken.

Onderzoek

De aandacht voor onderzoek komt in het curriculum tot uitdrukking in de leerlijn Wetenschap en Onderzoek. Oogmerk is dat de student als Physician Assistant leert bijdragen aan de wetenschappelijke onderbouwing en de kritische reflectie van het beroepsmatig handelen. De leerlijn mondt uit in een praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek, dat de student tijdens de afstudeerfase uitvoert. Recent heeft de opleiding de leerlijn Wetenschap en Onderzoek uitgebreid, waardoor studenten voorafgaand aan de afstudeerfase meer gelegenheid krijgen hun onderzoeksvaardigheden te oefenen. Overigens hebben studenten in hun gesprek met het auditpanel aangegeven, dat zij tevreden zijn over het reeds bestaande voorbereidingstraject ten behoeve van het zelfstandig verrichten van eigen onderzoek.

De opleiding hanteert naar het oordeel van het auditpanel een helder onderzoekconcept dat aansluit bij het hbo masterniveau van de opleiding en geënt is op hbo-standaarden voor praktijkgericht onderzoek. De onderzoeksvraagstelling van het praktijkgerichte onderzoek is

altijd ontleend aan thema's die in de praktijk spelen. Bij het onderzoek worden methodieken gebruikt die geschikt zijn voor praktijkgericht onderzoek. Docenten beoordelen voorafgaand aan het onderzoek de onderzoeksvraagstelling op de relevantie voor het vakgebied alsmede de kwaliteit van de referenties. De opleiding heeft aandacht voor het onderzoekdesign en voor de onderbouwing van keuzes voor kwantitatieve of kwalitatieve onderzoeksmethodes. Uit het gesprek van het auditpanel met het management is naar voren gekomen dat de vraag uit de praktijk steeds leidend is voor de keuze van het onderzoeksthema en de methode van onderzoek en niet de inhoudelijke verbinding met de onderzoeksthema's van de lectoraten van het Kenniscentrum Innovatie van Zorgverlening.

Gezien de specialistische focus van de vraagstellingen van het praktijkgerichte onderzoek van de masteropleiding Physician Assistant is de aansluiting bij de thema's van de lectoraten in veel gevallen niet mogelijk. De student krijgt begeleiding van een docent met een academische PhD-graad of van een expert van binnen of buiten de hogeschool, die thuis is op het betreffende onderzoeksgebied. Medisch specialisten begeleiden het onderzoek op de werkplek. Docenten worden, indien zij dat wenselijk vinden, bij de begeleiding van het afstudeeronderzoek ondersteund door gepromoveerde collega's van het Instituut voor Verpleegkundige Studies of de Faculteit Gezondheidszorg.

De lectoraten van het Kenniscentrum Innovatie van Zorgverlening bieden inhoudelijke begeleiding bij het onderzoek van studenten voor zover dat past binnen één van de thema's van het Kenniscentrum. Bovendien dragen de lectoren bij aan de bewaking van het eindniveau van het afstuderen door ondersteuning te bieden bij de beoordeling van eindwerken. Ook spelen de lectoraten een actieve rol ter ondersteuning van de professionalisering van docenten door het bieden van onderzoeksprogramma's voor docenten. Lectoren treden bovendien op als "critical friend" en bieden ondersteuning bij vragen over de methodologie van onderzoek. Ter ondersteuning van docenten van de opleiding is er bij één van de lectoraten specifieke deskundigheid beschikbaar over de didactiek van praktijkgericht onderzoek.

Naar het oordeel van het auditpanel is het onderzoek goed verankerd in het curriculum. Er is een transparante verbinding met de lectoraten van het Kenniscentrum Innovatie van Zorgverlening. De lectoraten bieden adequate ondersteuning aan het onderzoek van studenten en docenten. De opleiding borgt de kwaliteit van het onderzoek door deskundige begeleiding en door vooraf eisen te stellen aan het onderzoeksdesign. Het auditpanel stelt vast dat het aantal verwijzingen naar internationale literatuur in vergelijking met de stand van zaken van de vorige accreditatie fors is toegenomen. Alles bij elkaar genomen is het auditpanel van oordeel dat het de kwaliteit van het onderzoek van de opleiding in de afgelopen periode aanzienlijk verbeterd is: er worden strakke procedures toegepast en de kwaliteit van onderzoek is beter geborgd.

Praktijkleren

Het werkplekleren is georganiseerd op basis van een individueel opleidingsplan en een leerwerkplan voor periodes van tien weken. De door de student uit te voeren EPA-taken worden voorafgaand aan het werkend leren door de klinisch opleider en de student bepaald en worden opgenomen in het opleidingsplan. De student legt zijn opleidingsplan vooraf ter goedkeuring voor aan de opleiding. Om de kwaliteit van de werkplek te borgen gebruikt de opleiding een checklist voor het intakegesprek met de student en klinisch opleider. Aan de hand van de checklist worden de verschillende aspecten langsgelopen, zoals fysieke werkplek, toegang tot voor de student benodigde informatie, inhoudelijke taken waarvoor wordt opgeleid en de ervaring en verwachtingen van de klinisch opleider.

De klinisch opleider van de student is een medisch specialist op het vakgebied van het specialisme. De klinisch opleider draagt zorg voor de kwaliteit en adequate inrichting van de leerwerkplek. De klinisch opleider is begeleider van de student en beoordeelt zijn ontwikkeling in termen van de mate van zelfstandigheid waarin de opgedragen taken binnen het specialisme worden verricht. Met het oog op de afstemming is er regelmatig contact tussen de klinisch opleider en de cohortcoördinator van de opleiding. De cohortcoördinator voert voortgangsgesprekken met de student en legt bezoeken af aan de werkplek. De opleiding bevordert bovendien de onderlinge afstemming door jaarlijks een gezamenlijke cohortdag te organiseren, waarin met de klinische opleiders informatie wordt uitgewisseld over nieuwe ontwikkelingen in het beroep, in het onderwijs en in relevante wettelijke regelingen. De opleiding borgt de deskundigheid van de klinische opleiders door verplichte scholing, waarin onder meer aandacht wordt besteed aan de toepassing van EPA's in samenhang met de beoogde begeleiding en beoordeling door de klinisch opleiders.

Het praktijkleren bestaat voorts uit zes stages van elk 15 dagen. De stage is gericht op de ontwikkeling van Algemene Beroepsactiviteiten en op de ontwikkeling van de eigen

professionaliteit. De stagedoelen worden afgestemd met de klinisch opleider. Tijdens de stage krijgt de studenten begeleiding van een arts die werkzaam is in het betreffende specialisme.

Het auditpanel is van oordeel dat het praktijkleren goed is georganiseerd en de kwaliteit ervan adequaat is geborgd.

Internationalisering

Studenten maken sinds de vorige accreditatie in toenemende mate gebruik van Engelstalige literatuur.

Als gevolg van wettelijke belemmeringen ten aanzien bevoegd medisch handelen zijn de mogelijkheden voor het lopen van een stage in het buitenland en voor internationale uitwisseling in het onderwijs beperkt. Daardoor maken studenten slechts in zeer beperkte mate gebruik van de mogelijkheid stage te lopen in het buitenland. In het gesprek met het auditpanel geven studenten aan dat zij in het programma geen inhoudelijke internationale component herkennen. Naar het oordeel van het auditpanel vraagt het internationale aspect in het onderwijsprogramma aandacht, zodat hieraan structureel en meer zichtbaar aandacht wordt gegeven.

Aansluiting

De opleidingscapaciteit is bepaald op basis van landelijke afspraken. Gezien de ontwikkelingen in de zorg bestaat bij de zorginstellingen terughoudendheid bij het vaststellen van de omvang van de instroom. De opleiding hanteert de toelatingsvoorwaarden, zoals deze zijn vastgesteld door het Landelijk Overleg Master Physician Assistant. Voor aspirant-studenten met een vooropleiding Verpleegkundige A, OK-assistent en Anesthesiemedewerker is een assessment ingericht.

Studeerbaarheid en begeleiding

De studielast is 1680 uur per jaar. De gemiddelde studielast is 38 uur per week gedurende 47 onderwijsweken. Studielast wordt door studenten als hoog ervaren.

De opleiding heeft een leerlijn voor studieloopbaanbegeleiding. Elke student heeft een cohortcoördinator als studiebegeleider gedurende de gehele opleiding. De cohortcoördinator zorgt ervoor dat relevant studiemateriaal is opgenomen op een internetsite voor het cohort. Door het inzien van het digitaal portfolio houdt de cohortcoördinator als begeleider van de student zicht op de studievoortgang.

Uit de gesprekken met het auditpanel is gebleken dat studenten behoefte hebben aan een betere toegankelijkheid van de digitale voorzieningen. Bovendien is er in hun optiek bij het bijhouden van digitaal portfolio en daarin op te nemen reflectieverslagen sprake van herhaling van zetten en moet een efficiëntere wijze van rapportage over de studievoortgang mogelijk zijn. Naar de opvatting van de studenten, waarmee het auditpanel heeft gesproken, zou ook meer aandacht nodig zijn voor intervisie en begeleiding ter ondersteuning van het buitenschools leren.

Personeel

De omvang van de personeelsformatie is 4,6 FTE. Acht personeelsleden maken deel uit van het opleidingsteam, dat geleid wordt door een opleidingsmanager. Elke docent is didactisch geschoold. De opleiding biedt, indien nodig, aan nieuwe docenten didactische scholing aan. Alle docenten zijn gekwalificeerd op het niveau van wo master of zijn opgeleid tot arts. Twee docenten hebben de academische graad PhD. Eén teamlid is als onderzoeker verbonden aan de kenniskring van het lectoraat Methodologie van Praktijkgericht Onderzoek. De opleiding stelt leden van het opleidingsteam in de gelegenheid zich te scholen opdat zij beter in staat zijn de klinische relevantie en de methodologische kwaliteit van medische wetenschappelijke literatuur te beoordelen.

De opleiding hecht veel waarde aan de verbinding met de beroepspraktijk. Daartoe heeft de opleiding gastdocenten aangetrokken, die als medisch specialist werkzaam zijn of als docent verbonden zijn aan een geneeskundefaculteit en beschikken over de nodige onderwijservaring. Recent onderzoek van Nationale Studentenenquête laat zien dat de bereikbaarheid en betrokkenheid van docenten goed scoren. Het gesprek van het auditpanel met studenten bevestigt het positieve oordeel over docenten. Studenten geven aan dat docenten open staan voor kritiek en inhoudelijke feedback geven die ertoe doet.

Het auditpanel heeft tijdens het locatiebezoek een zeer gedreven en enthousiast docententeam ontmoet, dat via korte lijnen en zeer open communiceert met studenten en andere betrokkenen.

Voorzieningen

Het onderwijs wordt verzorgd in het Heymans van den Berghgebouw, dat deel uitmaakt van het gebouwencomplex van het Universitair Medisch Centrum Utrecht. Voor de opleiding zijn voldoende onderwijsvoorzieningen beschikbaar. Uit evaluaties van de opleiding komt naar voren dat studenten de onderwijsruimten als te klein ervaren en soms klachten hebben over de klimaatbeheersing.

Studenten kunnen gebruik maken van de mediatheek, die adequate mogelijkheden biedt voor de ontsluiting van onderzoeksliteratuur. Studenten kunnen daartoe ook de zogeheten up-to-date website gebruiken.

Weging en oordeel: goed

Er is een coherent programma. De opleiding gebruikt EPA's, die in toenemende mate sturing geven aan het werkplekleren. De opleiding heeft bovendien een afgewogen visie op verbreding en verdieping en heeft deze goed vertaald in het onderwijsprogramma. Het praktijkleren is goed georganiseerd. De wetenschapslijn is versterkt en de opleiding stelt heldere eisen aan het wetenschapsdesign. De docenten zijn goed gekwalificeerd en vormen een gemotiveerd team. Op grond hiervan komt het auditpanel tot het oordeel goed.

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het gerealiseerde niveau blijkt uit de tussentijdse en afsluitende toetsen, de afstudeerwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren. De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk.

Bevindingen

Toetsing en beoordeling

Het toetsprogramma en de systematiek van toetsing voldoen aan de kwaliteitseisen, zoals vastgelegd in het toetsbeleid van de Faculteit Gezondheidszorg. De opleiding past verschillende toetsvormen toe. In elk onderwijsblok zijn deeltoetsen opgenomen waarin kennis, vaardigheden, professioneel handelen en reflectie en studieplanning worden beoordeeld.

De opleiding gebruikt authentieke beroepssituaties voor de toetsing en beoordeling van beroepsvaardigheden en beroepscompetenties. Bij de beoordeling van werkplekleren en stages passen professionals uit het werkveld de binnen de medische wereld gangbare instrumenten en methoden toe. De klinische opleiders hanteren daarnaast het beoordelingsformulier van de opleiding. Ten aanzien van de beoordeling is sprake van een heldere rolverdeling: de klinisch opleider heeft een adviserende rol, de opleiding geeft het eindoordeel. Aan de hand van observaties, de bewijsvoering van het portfolio en regelmatige beoordeling van het handelen in de praktijk door anderen krijgt de student een bekwaamverklaring. Ten minste drie medisch specialisten dienen de bekwaamverklaring te ondertekenen.

Naar het oordeel van het auditpanel heeft de opleiding de kwaliteit van de gerealiseerde eindkwalificaties in het kader van werkend leren en stages door middel van bovengenoemde aanpak goed geborgd.

De afstudeerfase bestaat uit een casusbeschrijving en casuspresentatie, werkplekleren, eindportfolio en praktijkgericht onderzoek. Het praktijkgericht onderzoek is opgebouwd uit onderzoeksvoorstel, artikel en referaat. De eisen die aan wetenschapsdeel van de opleiding worden gesteld zijn recent aangescherpt en verhelderd en zijn onder meer vastgelegd in de Richtlijn voor het schrijven van een wetenschappelijk artikel.

Alle competenties uit het landelijke opleidingscompetentieprofiel worden in de afstudeerfase getoetst.

De lector heeft een ondersteunende rol ten behoeve van de borging en de bewaking van de kwaliteit van het niveau van voorstellen voor onderzoek. Daartoe heeft de lector een adviserende rol in het proces van de beoordeling van het eindniveau, onder meer door op basis van afstudeeronderzoeken een algemeen oordeel te geven over het inhoudelijk niveau van het afstudeeronderzoek en de methodologische kwaliteit daarvan. Ter bevordering van de kwaliteit van de beoordeling worden docenten bovendien bijgestaan bij de begeleiding van het afstudeeronderzoek en de beoordeling van het artikel door collega's van het Instituut voor Verpleegkundige Studies en de Faculteit Gezondheidszorg.

Bij de casuspresentatie is de begeleider geen beoordelaar. Het auditpanel acht het wenselijk dat de opleiding ook bij andere onderdelen van het curriculum scherper is waar het gaat om het onderscheid tussen de rol van begeleider en die van beoordelaar. Hierdoor is een objectievere beoordeling mogelijk en is de beoordeling minder afhankelijk van de begeleider als sleutelfiguur gedurende het gehele opleidingstraject.

De opleiding past het zogeheten vier-ogenprincipe toe op alle toetsen van de afstudeerfase. Twee leden van de onderzoekscommissie beoordelen het onderzoeksvoorstel. Indien er grote verschillen zijn in de beoordeling, wordt een derde beoordelaar ingeschakeld.

De opleiding heeft aandacht voor de eenduidige hantering van beoordelingscriteria. Zo zijn er voorafgaand aan de beoordeling van casussen bij de beoordeling van het afstudeeronderzoek gesprekken om als beoordelaars gezamenlijk te komen tot normvinding. Het auditpanel beveelt aan systematisch aan normvinding te werken. Het auditpanel hecht hier waarde aan, omdat normvinding bijdraagt aan de objectivering van de (inter)subjectieve oordelen van beoordelaars en hierdoor in de aanduiding van de normering een transparant en te verantwoorden onderscheid kan worden gemaakt tussen de scores voldoende, onvoldoende en goed. Rubrics kunnen hieraan, naar de opvatting van het auditpanel, in de vorm van een beperkt aantal beknopte omschrijvingen dienstig zijn.

Examencommissie

Er is één examencommissie voor de masteropleidingen Advanced Nursing Practice, Fysiotherapie, Zorgontwerptraject en Physician Assistant van de Faculteit Gezondheidszorg. Een docent van de opleiding is lid van de examencommissie, waardoor de specifieke expertise op het terrein van Physician Assistant aanwezig is. De examencommissie is alert op situaties waarin oordeelsvorming aan de orde is, waarin dit lid als blok- of cohortcoördinator reeds een rol heeft gespeeld. De examencommissie heeft een extern lid met juridische expertise. Evenals de examencommissie acht het auditpanel het wenselijk dat de aanwijzing van docenten als examinerator niet beperkt blijft tot een administratieve procedure, maar hieraan inhoudelijke criteria ten grondslag liggen.

De examencommissie heeft een aantal adviezen uitgebracht ter borging van de kwaliteit van de toetsing en examinering en heeft daartoe een eigen kwaliteitsmeter ontwikkeld. Het betreft adviezen over de kwaliteit van het afstuderen en de kwaliteit van masterdiploma's van alle masteropleidingen van de Faculteit Gezondheidszorg. Recent heeft de examencommissie advies uitgebracht over de borging van het eindniveau en de toetsing en beoordeling in de afstudeerfase van de opleiding Physician Assistant. De opleiding neemt het advies van de examencommissie over om bij de toetsing van het te realiseren eindniveau in plaats van op competenties gebaseerde leerdoelen per onderwijsblok uit te gaan van kerncompetenties en samenhangend daarmee het toetsbeleid te actualiseren.

De examencommissie is terughoudend in het toekennen van vrijstelling van onderdelen van het toetsprogramma en verleent geen vrijstellingen voor het afstudeeronderzoek.

Het auditpanel constateert dat de examencommissie haar taken met verve oppakt en goed onderbouwde adviezen geeft. Mede op grond daarvan treedt de examencommissie op als volwaardig gesprekspartner met het oog op de verbetering en actualisering van de toetsing en examinering.

Realisatie van de beoogde eindkwalificaties

De deskundigen uit het auditpanel hebben 16 eindwerken beoordeeld.

Het auditpanel beoordeelt de eindwerken overwegend binnen een redelijke bandbreedte ten opzichte van het cijfer dat door de betreffende docenten is gegeven. De hogere beoordeling door docenten komt met name bij hoge cijfers voor. De beoordeelde eindwerken laten het hbo masterniveau zien. Het eindniveau is voldoende.

Weging en oordeel: voldoende

De opleiding heeft een adequaat systeem van toetsing en beoordeling. Mede op basis van adviezen van de examencommissie zal de opleiding het systeem van toetsing en beoordeling verbeteren en actualiseren. Het eindniveau is voldoende. Door verheldering van criteria is het wetenschappelijke masterniveau beter zichtbaar en aantoonbaar gemaakt.

Op grond van bovengenoemde elementen komt het auditpanel tot het oordeel voldoende.

5. ALGEMEEN EINDOORDEEL

De opleiding is goed op weg. Er zijn verbeterlagen gemaakt bij onderzoek en de verbinding van de opleiding met het lectoraat. Er zijn nog enkele punten waar de opleiding zich nog verder kan en moet ontwikkelen.

Het beroep is steeds meer uitgekristalliseerd. Toch is de bijdrage van de opleiding nog wenselijk voor de professionalisering van het beroep en de acceptatie in het veld. Stages buiten het eigen specialisme worden daartoe als goed middel door de opleiding ingezet.

De opleiding kan zich beter onderscheiden door een eigen herkenbaar profiel te ontwikkelen.

Het onderwijs wordt verzorgd op basis van een coherent programma. De kwaliteit van het praktijkleren is geborgd. Er dient meer aandacht te zijn voor internationalisering.

De aandacht voor wetenschap en onderzoek is aanzienlijk versterkt. Dit is zichtbaar aan de plaats van het onderzoek in het curriculum, in de afstudeerfase in het bijzonder. De opleiding past een helder en uitgekristalliseerd concept voor praktijkgericht onderzoek toe. De opleiding heeft een vruchtbare relatie met de lectoraten van het Kenniscentrum innovatie van Zorgverlening. De opleiding heeft past heldere criteria voor het wetenschappelijk masterniveau toe.

De opleiding heeft een overzichtelijk en gevarieerd programma voor de toetsing. De opleiding werkt aan de verbetering en actualisering van de systematiek van toetsing. Met het oog op een zo objectief mogelijk beoordeling zijn, naast de beoordeling door meer dan één beoordelaar, een gemeenschappelijk normvinding en een helder onderscheid tussen beoordeling en begeleiding aangewezen.

De opleiding heeft een kernteam van docenten, dat de opleiding draagt en heeft hoogwaardige expertise van gastdocenten ingeschakeld.

Het auditpanel komt tot het oordeel "voldoende" voor de opleiding als geheel.

6. AANBEVELINGEN

1. Het is aan te bevelen dat de opleiding een herkenbare Utrechtse invulling geeft aan competenties en aan kwalificaties waarvoor zij wil opleiden.
2. Het is aan te bevelen internationale aspecten in het curriculum te versterken.
3. Het auditpanel heeft als aanbeveling voor de examencommissie om inhoudelijke criteria te ontwikkelen ten behoeve van de aanwijzing van examinatoren.
4. Het is aan te bevelen dat de opleiding een scherper onderscheid aanbrengt tussen begeleiders en beoordelaars en energie steekt in een gemeenschappelijke normvinding bij de beoordeling door meer dan één beoordelaar. Toepassing van "rubrics" is daartoe een geschikte methode. Een en ander verhoogt de objectiviteit van de beoordeling.

BIJLAGE I   Scoretabel

Scoretabel paneloordelen Hogeschool Utrecht hbo-masteropleiding Physician Assistent dual	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	goed
Standaard 3. Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

BIJLAGE II Opleidings specifieke eindkwalificaties

Het opleidingscompetentieprofiel (2012) is beschreven aan de hand van de volgende competentierollen:

1. Medisch deskundige: de Physician Assistant is medisch breed opgeleid en verricht zelfstandig duidelijk omschreven medische taken binnen een deelgebied van de geneeskunde.
2. Communicator: de Physician Assistant legt en onderhoudt op doelmatige en zorgvuldige wijze een relatie met patiënten, bij patiënt betrokkenen, collegae en andere zorgverleners.
3. Organisator: als organisator zorgt de Physician Assistant voor een georganiseerde en adequate uitvoering van het (eigen) werk en het leveren van een bijdrage aan de coördinatie en continuïteit van medische zorgprocessen.
4. Samenwerker: de Physician Assistant werkt constructief en doeltreffend samen met anderen tijdens de uitoefening van het beroep.
5. Onderzoeker: als onderzoeker past de Physician Assistant de principes van Evidence Based Practice toe in de patiëntenzorg op diens medische werkterrein en zorgt voor kennisdeling hiervan
6. Gezondheidsbevorderaar: als gezondheidsbevorderaar gebruikt de Physician Assistant zijn deskundigheid en invloed om gezondheid, welzijn en veiligheid te bevorderen van individuele patiënten, en in beperkte mate van gemeenschappen en bevolkingsgroepen.
7. Professional: de Physician Assistant (PA) streeft naar een doelmatige en efficiënte uitvoering van de beschreven beroepsrollen conform geldende ethische standaarden. De PA is daarbij autonoom en neemt verantwoordelijkheid voor het eigen functioneren en de eigen ontwikkeling.

BIJLAGE III Schematisch overzicht opleidingsprogramma

Curriculumoverzicht:

Jaar 1	Blok 1 De eerste stap op weg naar PA	Blok 2 Patiënt met inwendige aandoeningen	Blok 3 Patiënt met chirurgische aandoeningen	Blok 4 Patiënt met acute aandoening
	GVE-1.PAES-12	GVE-1.PAIA-12	GVE-1.PACA-12	GVE-1.PAAA-12
	het geneeskundige proces	vermoeidheid	wondgenezing en pijnbestrijding	respiratoire insufficiëntie
	ritmestoornissen	verminderde nierfunctie	fracturen en (peri)operatieve zorg	pijn op de borst
	bovenste luchtweginfecties	maagklachten en buikpijn	acute buik	multitrauma
	lage rugpijn	geelzucht	knobbeltje in de borst	verminderd bewustzijn
	kindergeneeskunde	rectaal bloedverlies	vaatchirurgie en cardiothoracale chirurgie	het acuut zieke kind
	hypertensie			
huidaandoeningen				
Jaar 2	Blok 5 De patiënt met chronische ziekte	Blok 6 Psychiatrische en neurologische patiënt	Blok 7 Oudere patiënt	Blok 8 Vrouw en kind
	GVE-2.PACZ-12	GVE-2.PAPN-12	GVE-2.PAOP-12	GVE-2.PAVK-12
	gevolgen van chronisch ziek zijn	motoriek en motorische stoornissen	communicatieproblemen: slecht zien, slecht horen	prenatale diagnostiek, zwangerschap en partus
	gewrichtsaandoeningen	aandoeningen van het ruggenmerg en van het perifere zenuwstelsel	incontinentie	gynaecologische aandoeningen
	diabetes mellitus	centrale stoornissen	psychische stoornissen	gynaecologie en reproductive health
	hartfalen en longfalen	angst depressie suicidaliteit en WGBO	gestoorde stabiliteit	groei en ontwikkeling, jeugdgezondheidszorg
	het chronische zieke kind	schizofrenie en agressie	chirurgie bij de oudere patiënt	rechten van het kind en kindermishandeling
Jaar 3	Blok 9 en 10 Afstuderen; Evidence based medicine in de praktijk		Leerlijn wetenschap Leerlijn farmacotherapie	
	GVE-3.PAAF-13			
	Casusbeschrijving en casuspresentatie, Eindbeoordeling werkplekcurriculum Eindbeoordeling portfolio Artikel en referaat			

BIJLAGE IV Programma, werkwijze en beslisregels

Auditprogramma Beperkte Opleidingsbeoordeling ten behoeve van de hbo-masteropleiding Hogeschool Utrecht, 14 november 2014.

Tijd	Lokaal	Gesprekspartners	Namen	Functie	Gespreksonderwerpen
08.15 – 08.30	2.138	Inloop & ontvangst auditteam	Drs. Harm Drost Dr. Carolien Sino Drs. Lya Djadoenath Drs. Daphne Cohen	Faculteitsdirecteur FG Instituutsdirecteur Manager CVS Opleidingmanager	
08.30 – 09.30	2.140	Intern overleg auditteam	Drs. Ruud van den Herberg Prof. Dr. Janke Cohen-Schotanus Quinten van den Driesschen MPA M. Lefeber Drs. Harry Weijs	Voorzitter Lid Lid Student-lid Secretaris	
09.30 – 10.30	2.140	Management <ul style="list-style-type: none"> O.a. Kennismaking MT en vaststellen agenda 	Dr. Carolien Sino Drs. Lya Djadoenath Drs. Daphne Cohen Prof. Dr. Marieke Schuurmans	Instituutsdirecteur IVS Manager CVS Opleidingsmanager MPA Lector	Aspecten van nieuwe accreditatiestelsel benoemen <u>Gespreksonderwerpen:</u> eigenheid opleiding – ambities - hbo-niveau - relatie beroepenveld – internationalisering - onderzoek dimensie -
10.30 – 10.45		Pauze			Interne terugkoppeling
10.45 – 11.45	2.140	Docenten: Samenhangende onderwijsleeromgeving (indien meerdere varianten/locaties en verschillend docententeam, dan parallelsessies)	Drs. Ernani de Boer Drs. Patty Dix Anneke de Jong Josephine Berkvens Dr. Hams Heneweer	Cohort- en blokcoördinator Cohort- en blokcoördinator Wetenschapscoördinator Programma coördinator, Studentbegeleider onderzoek	<u>Gespreksonderwerpen:</u> realisatie samenhangende onderwijsleeromgeving - inhoud en vormgeving programma – eigen inkleuring programma - keuze werkvormen – onderzoekslijn – stage - internationale component - beoordelen en toetsen - borging niveau - aansluiting instromers – relatie docenten beroepenveld – eigen deskundigheid docenten - opleiding specifieke voorzieningen (met focus op de aandachtspunten vanuit de documentenanalyse. In het gesprek gaat het ook om wie de docent zelf is, hoe hij het programma uitvoert, welke contacten hij heeft met het (internationale) werkveld en vakgenoten)
11.45 – 12.45	2.140	Studenten, o.a vanuit uit de opleidings-commissie (per variant/locatie minimaal één student uit elk studiejaar; indien meerdere varianten/locaties, dan parallelsessies)	Edith Dekker Dianne van der Weerden Roel Janssens Nick Fuhler Riemke van Gent Gijsbertha van de Kemp Hein Horninge	Lid OC studiejaar 2 Lid OC studiejaar 3 Lid OC studiejaar 2 Lid OC studiejaar 1 Studiejaar 1 Studiejaar 1 Studiejaar 2	<u>Gespreksonderwerpen:</u> kwaliteit en relevantie programma - studeerbaarheid - aansluiting - toetsen en beoordelen - kwaliteit docenten - opleiding specifieke voorzieningen – eigen producten

Tijd	Lokaal	Gesprekspartners	Namen	Functie	Gespreksonderwerpen
12.45 – 13.30	2.140	Lunch auditteam			Interne terugkoppeling
	2.138	Lunch docententeam/studenten			
13.30 – 14.15	2.160	Spreekuur docenten/studenten			
	2.140	Presentaties opleiding + evt. lesbezoek + inzien materiaal	Presentatie praktijkleren Presentatie/film studenten AAPA		
14.15 – 15.00	2.140	Examencommissie/toetsexperts	Dr. Jaap Dronkers Dr. Roland van de Linge Drs. Dammis Vroegindewey Drs. Josephine Berkvens	Voorzitter Lid Lid Toetsexpert	<u>Gespreksonderwerpen:</u> Bevoegdheden en taken examencommissie en toetscommissie - rol in de interne kwaliteitszorg toetsing - - resultaten - (met focus op de aandachtspunten vanuit de documentenanalyse)
15.15 – 15.30		Pauze			Interne terugkoppeling
15.30 – 16.15	2.140	Werkveldvertegenwoordiging Alumni en NAPA	Helma Sengers Cornelie Blok Jolanda Kluin Koos Jansen Mark de vries Maurice Roks		<u>Gespreksonderwerpen Alumni:</u> o.a. kwaliteit en relevantie van de opleiding (programma, docenten) - functioneren in de praktijk of vervolgopleiding - actuele ontwikkelingen en doorvertaling naar programma - andere wensen vanuit het werkveld
16.15 – 17.00	2.140	Werkveldvertegenwoordiging Opleiders	Dr Jos M. Rooijackers Drs Mirjam de Jong Drs. Joris Broeren Dr. Willem de Vries Drs, Kirsten Veenstra	Longarts, UMC Traumachirurgie, UMC Haga ziekenhuis Neonatoloog, UMC Maartenskliniek Woerden	Gespreksonderwerpen Opleiders: contacten met opleiding over onder andere: actuele ontwikkelingen en doorvertaling naar programma - andere wensen vanuit het werkveld – eigen inkleuring opleiding - stage en begeleiding – onderzoekscomponent – niveau
17.00 – 17.45	2.140	Interne terugkoppeling: bepaling Pending issues Inzien materiaal			Interne terugkoppeling
17.45 - 18.00	2.140	Terugkoppeling			
18.00	2.138	Borrel			

Werkwijze

Bij de beoordeling van de betreffende duale opleiding is uitgegaan van het door de NVAO vastgestelde "Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs" van 22 november 2011. Daarin staan de standaarden vermeld waarop het panel zich bij de beperkte opleidingsbeoordeling van een opleiding moet richten en de criteria aan de hand waarvan het panel moet bepalen of de basiskwaliteit van die opleiding als voldoende kan worden beoordeeld.

Op basis van de door opleiding geleverde documentatie heeft het auditpanel zich een beeld kunnen vormen van de primaire en secundaire processen van de opleiding.

De visitatie was gericht op een verificatie van de bevindingen uit de documentenanalyse en het verkrijgen van aanvullende informatie over de inhoud van het programma. Dit geschiedde door gesprekken met vertegenwoordigers van de opleiding, studenten en het werkveld, die waren te kenschetsen als 'gesprekken tussen vakgenoten'.

De verificatie door het auditpanel geschiedde door verscheidene malen hetzelfde onderwerp met verschillende geleidingen te bespreken en aan de hand van additionele documentatie en - daar waar het de huisvesting en de materiële voorzieningen betreft- ook door eigen waarneming.

Na overleg met de betreffende opleiding heeft het auditpanel met in achtneming van de daartoe strekkende regels van de NVAO en op basis van zijn documentanalyse en de daaruit voortvloeiende specifieke aandachtspunten de keuze van de gesprekspartners vastgesteld.

Een open spreekuur maakte deel uit van het programma. Het auditpanel heeft geconstateerd, dat de betreffende opleiding het open spreekuur tijdig en op correcte wijze onder de aandacht heeft gebracht van studenten en medewerkers.

Voorafgaand aan het locatiebezoek heeft de voorzitter van het auditpanel een aantal colleges hematologie bezocht en met de daar aanwezige studenten gesproken.

Het oordeel van het auditpanel vastgelegd in een conceptrapport werd aan de opleiding voorgelegd voor een toets op eventuele feitelijke onjuistheden.

Beslisregels

Volgens de NVAO-Beslisregels Accreditatie kan een onderwerp 'onvoldoende', 'voldoende', 'goed' of 'excellent' scores. Hobéon heeft de beslisregels toegepast, zoals deze zijn opgesomd in het 'Beoordelingskaders accreditatiestelsel hoger onderwijs, 22 november 2011'.

Beperkte opleidingsbeoordeling

- Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval 'onvoldoende' indien standaard 1 of 3 als 'onvoldoende' beoordeeld wordt. Een onvoldoende bij standaard 1 kan niet leiden tot het toekennen van een herstelperiode door de NVAO.
- Het eindoordeel over een opleiding kan alleen 'goed' zijn indien ten minste twee standaarden als 'goed' worden beoordeeld; waaronder in elk geval standaard 3.
- Het eindoordeel over een opleiding kan alleen 'excellent' zijn indien ten minste twee standaarden als 'excellent' worden beoordeeld; waaronder in elk geval standaard 3.

BIJLAGE V Lijst geraadpleegde documenten

Lijst geraadpleegde documenten, conform richtlijn van de NVAO

- Kritische Reflectie Masteropleiding Physician Assistant Hogeschool Utrecht, oktober 2014;
- Studiegids M PA 2014 - 2015, Utrecht, juli 2014;
- Organigram Hogeschool Utrecht, bijlage 1a Kritische Reflectie;
- Organigram Faculteit Gezondheidszorg, bijlage 1b Kritische Reflectie;
- Beroepsprofiel Physician Assistant, Nederlandse Associatie van Physician Assistants, januari 2012;
- Besluit tijdelijke zelfstandige bevoegdheid Physician Assistant, VWS, Den Haag, 2011;
- Landelijk opleidingscompetentieprofiel Master Physician Assistant, Landelijk Opleidingsoverleg, 2012;
- Schematisch curriculumoverzicht, Studiegids, bladzijde 18 en 19;
- Overzicht competentierollen master Physician Assistant, Studiegids, bladzijde 9;
- Onderwijs- en examenregeling HU 2014 - 2015 Masteropleidingen, Utrecht;
- Overzicht van curricula vitae docenten masteropleiding Physician Assistant, Utrecht;
- Overzichtslijst van alle eindwerken cohorten 2010 - 2012 en 2011 - 2013;
- Profiel werkveldcommissie masteropleiding Physician Assistant, Utrecht;
- Verslagen werkveldcommissie masteropleiding Physician Assistant, Utrecht;
- Verslagen Opleidingscommissie masteropleiding Physician Assistant, Utrecht;
- Nationale Studenten enquête 2014 Masteropleiding Physician Assistant, Utrecht;
- Notitie Toetsen en beoordelen, masteropleiding Physician Assistant, Utrecht;
- Beoordeling eindniveau masteropleiding Physician Assistant, examencommissie Faculteit Gezondheidszorg, Utrecht, 2014;
- Kwaliteit van afstuderen Masteropleidingen Faculteit Gezondheidszorg, Utrecht, 2014;
- Integratie Onderzoek Onderwijs, Instituut voor Verpleegkundige Studies, Utrecht;
- Keuzegids Masters 2014;

Het auditpanel heeft de volgende eindwerken bekeken⁷:

Aantal	Studentnummer	Variant
1	1106225	Duaal
2	1575313	Duaal
3	1575370	Duaal
4	1124953	Duaal
5	1074621	Duaal
6	1577628	Duaal
7	1571225	Duaal
8	1572261	Duaal
9	1611691	Duaal
10	5211219	Duaal
11	1611568	Duaal
12	5910711	Duaal
13	1502876	Duaal
14	1612261	Duaal
15	1605903	Duaal
16	1503542	Duaal

⁷ Om redenen van privacy zijn hier uitsluitend de studentnummers weergegeven. Namen van de afgestudeerde studenten en de titels van de eindwerken zijn bekend bij de secretaris van het auditteam.

BIJLAGE VI Overzicht auditpanel

Samenstelling, expertise en korte functiebeschrijvingen (cv's) van voorzitter, leden en secretaris.

Panelleden	Expertise - audit - kwaliteitszorg	Expertise - onderwijs	Expertise - werkveld	Expertise - vakinhoud	Expertise - internationaal	Expertise - studentzaken
Drs. R. B. van den Herberg voorzitter	x	X				
Prof. Dr. J. Cohen- Schotanus deskundige	X	x	X	x	x	
Q. van den Driesschen MPA deskundige		X	x	X		
M. Lefeber studentlid				X		x

Drs. H. M. Weijs secretaris	x	X				
--------------------------------	---	---	--	--	--	--

Korte functiebeschrijvingen
De heer Van der Herberg is als partner werkzaam bij Hobéon en treedt regelmatig op als voorzitter van auditpanels.
Mevrouw Cohen-Schotanus is hoogleraar Onderzoek en Medisch Onderwijs, verbonden aan het Universitair Medisch Centrum Groningen.
De heer Van den Driesschen is lid van de werkgroep Accreditatie van de Nederlandse Associatie van Physician Assistants en is als Physician Assistant Huisartsgeneeskunde werkzaam.
Mevrouw Lefeber is Master Physician Assistant in opleiding bij Hogeschool Rotterdam en is werkzaam in het Admiraal de Ruijter Ziekenhuis, Vlissingen en Goes.
De heer Weijs is sinds NVAO 21 november 2012 gecertificeerd secretaris.

In 25 juni 2014 heeft de NVAO goedkeuring gegeven aan de samenstelling van het auditpanel ten behoeve van de beoordeling van de masteropleiding Physician Assistant van Hogeschool Utrecht, onder nummer 003054.

De door alle panelleden ondertekende onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaringen zijn in het bezit van de NVAO. In deze verklaring verklaren de panelleden gedurende tenminste vijf jaar voorafgaand aan de audit geen zakelijke noch persoonlijke binding te hebben gehad met de betrokken instelling, anders dan die in het kader van de werkzaamheden als lid van het auditpanel van het evaluatiebureau, die een onafhankelijke oordeelvorming ten positieve of ten negatieve zou kunnen beïnvloeden.

Strategische dienstverlener voor kennisintensieve organisaties

Lange Voorhout 14
2514 ED Den Haag

T (070) 30 66 800

F (070) 30 66 870

E info@hobeon.nl

I www.hobeon.nl